

Uvod v glasbo

Dr. Stanko Vurnik

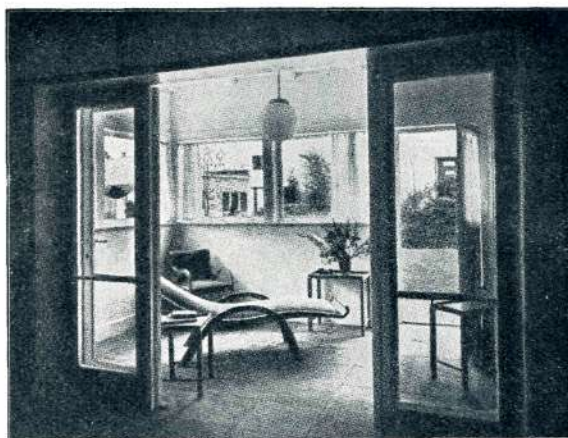
Mnogoglasje

Nekatere dobe se niso zadovoljevale z monofonijo, enoglasjem, ampak so rabile stilno značilne forme mnogoglasja.

To mnogoglasje ima v glavnem dve bistveni vrstni panogi, namreč kakor smo že gori ugotovili, vodoravno in navpično, linearno in akordično mnogoglasje glasbenega telesa. Termina »polifonija« za linearno mnogoglasje in »homofonija« za akordično sta zelo slabo izbrana, zakaj po besednem zmislu bi si tu vsak človek predstavljal v prvem primeru akordiko, v drugem melodijo. Toda če sta se termina že udomačila in prijela, naj ju rabimo še mi, samo ne v tem napačnem besednem pomenu.

Homofonija pomeni takšno glasbo, ki obstoji, če malo drastično rečemo, iz samih v časovni vrsti med seboj zvezanih akordov, iz samih vertikalnih vrednot, zvezanih na ta način, da so vsi glasovi med seboj v takem ali takem »harmoničnem« razmerju; kjerkoli bi glasbeno telo prežali, bi dobili v prerezu vedno harmoničen akord, ki je gotov člen harmoničnega dogajanja v glasbenem telesu. Skoro nikoli homofonija ni brez vodilne melodije, ki jo ostali glasovi »tolmačijo«, spremljajo kot zaporednost simultanih sozvočij.

Polifonija pa se imenuje tako druženje dveh ali več melodičnih linij v celotno telo, pri katerem hoče vsaka linija, često ritmično, vsekakor pa po melodičnem gibanju biti samostojen individuj, pri čemer ni ravno treba, da bi bil vsakokratni prerez telesa harmonski fiksiran akord po svoji konsonanci. Nobena linija ni vodilna in nobena »spremljavo«. Homofonija ima značaj vertikalne, polifonija čisto linearno-horizontalne glasbe in ju v resnici tudi tako »poslušamo«: ali sledimo zvokom akordov ali pa linearnemu zapletanju. Če primerjamo linijo v glasbi liniji neprostornega plastičnega obrisa ali konture v slikarstvu, moramo mnogoglasje primerjati nečemu, kar je v slikarstvu prostorno: vsak glas mnogoglasja je obdan z drugimi v prostorni gruči in zadel je J. B. Bach s primerom, da je polifonija, v kateri vsak čas drug glas »izpregovori« (z glavnim tematom), podobna »družbi več oseb v pogovoru, ki druga za drugo posegajo v pogovor«. Polifonijo bi primerjal v upodabljanju umetnosti plastičnemu stilu z grmadenjem plasti drugo na drugo, homofonija pa je nekaj čisto drugega. Akordični dojem bi dosledno primerjal z barvnim učinkom in tudi muziki sami so ga često tako primerjali in zelo v rabi so v glasbi besede kakor »barvitost«, »kolorit« itd., ki se vse nanašajo ali na kromatične ali pa akordično-harmonične učinke. Homofono glasbo bi v taki ali drugačni obliki, kakor se že

Weissenhof, Stuttgart, hiša arhit. H. Poelziga, znotraj

pojavi in kakor jih bom nekaj pozneje naštel, primerjal sliki, ki deluje z linijo in barvo ali pa, redkeje samo z barvo. Imamo pa tudi mešanice obeh, tako da bi bili često v zadregi reči tej ali oni skladbi homofona ali polifona.

Oglejmo si najprej polifone glasbene možnosti. Večglasje je odkril šele novi vek, prva njena forma je bila polifonija, harmonična glasba je namreč v čistem bistvu prodrla šele v novejšem času zadnjih par stoletij.

Najenostavnejša oblika polifonije je zagonetna forma heterofonije, o kateri govorijo že antični glasbeni teoretiki. Plato pravi, da je to »petje nad instrumentalno spremljavo«, in danes si moramo vsled pomanjkanja antičnih partitur to obliko le predstavljati. Večinoma si jo predstavljajo kot delno »različnoglasje« na ta način, da smatrajo, da je pevsko monofono linijo nekdo na instrument »spremljal« v enoglasju, pa si zraven dovolil tu pa tam manj pomembno varianto ali fiorituro, prehodni melizem (često v četrtinah) itd.

Od te, morda samo navidezne polifonije se loči prava, ki se je izoblikovala koncem srednjega veka. Tedaj so jeli združevati dve ali več melodičnih linij v polifono telo, v katerem je bila ena (postavim dana koralna) linija za podlago, druge pa za ovijanje in prepletanje, razhajanje in shajanje, v čemer tiči poseben estetski učinek polifonije. Nastala je tedaj o polifoni kompoziciji cela »znanost« z obširnimi normativnim aparatom, ki regulira vodenje teh linij drugo napram drugi. Imenovali so te norme spočetka »kontrapunkte« (punctus contra punctum), ki je prvotno služil pojmu o načinu homofonega dvoglasja, pozneje pa je postal firma pravi polifoniji, ki ji zato često pravijo tudi »kontrapunktična glasba«. Sprva je kontrapunkt predpisoval, da si morata liniji v gibanju nasprotovati, to je, kjer se gornja dvigne, se mora